

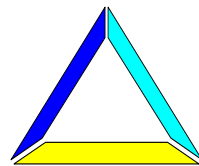

Bundesministerium für
Ernährung, Landwirtschaft
und Verbraucherschutz

**ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ**

НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ АГРАРНИЙ ДІАЛОГ

01034 Київ, вул. Рейтарська, 8/5-А
тел. (+38044) 278-6342, 278-6360, факс 278-6336
E-Mail: agro@ier.kiev.ua, <http://www.ier.kiev.ua>

AgPP 2

Консультативна робота No. 2

Бюджетна підтримка АПК України

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ВВП	валовий внутрішній продукт
ВР	Верховна Рада
грн.	гривня
ГС	Гармонізована система
ІСЦ	індекс споживчих цін
КМУ	Кабінет міністрів України
МАП	Міністерство аграрної політики
МВФ	Міжнародний валютний фонд
МЕ	Міністерство економіки
млн.	мільйон
млрд.	мільярд
МФ	Міністерство фінансів
НБУ	Національний банк України
ПДВ	податок на додану вартість
ПДФО	податок з доходів фізичних осіб
ППП	податок на прибуток підприємств
ПТЗ	податок з власників транспортних засобів
СБ	Світовий банк
СЕЗ	спеціальна економічна зона
СОТ	Світова організація торгівлі
т	тонна
Кт	1000 тон
ТПР	територія пріоритетного розвитку
УРПС	Уругвайський раунд переговорів СОТ
УСФЗ	Угода про санітарні та фітосанітарні заходи
ФСП	фіксований сільськогосподарський податок

РЕЗЮМЕ

Сільське господарство України отримує значну бюджетну підтримку¹ від держави у вигляді Бюджетних та Податкових видатків². Як свідчить Таблиця І.1 обсяг сукупної бюджетної підтримки сільському господарству та сільським територіям зріс майже втричі протягом останніх чотирьох років та коливається навколо 2% ВВП України. Хоча в абсолютному виразі Україна витрачає зовсім незначну частку того, що, наприклад, витрачають ЄС чи США, проте у відношенні до ВВП вона вже доволі багато витрачає. Наприклад, в ЄС цей показник дорівнює 0.65%, в США – 0.73% (див. Zorya³ (2005)). Більше того, ми стверджуємо, що розмір Сукупної Бюджетної Підтримки сільському господарству (СБП) в Таблиці І.1 відображає тільки нижню межу оцінки, оскільки ми не включали до розрахунків вигоди (головним чином податкові пільги) від Вільних Економічних зон та Територій Пріоритетного Розвитку (через відсутність відповідних даних).

Таблиця І.1

Загальна бюджетна підтримка сільського господарства України, млн. грн..

	2002	2003	2004	2005*	2006**
Бюджетні витрати на сільське господарство	1,473.1	2,827.8	3,250.5	4,379.1	6,678.5
Податкові витрати	3,349.7	3,424.6	3,563.7	3,493.7	5,769.9
Інша бюджетна підтримка	13.1	318.0	184.8	214.5	Na
Сукупна бюджетна підтримка сільському господарству (СБП)	4,835.9	6,570.3	6,999.0	8,087.3	12,448.4
Частка СВП у ВВП	2.1%	2.5%	2.0%	1.9%	2.4%
Відношення податкових надходжень від сільського господарства до СБП	34.6%	19.6%	23.6%	Na	Na
Відношення податкових надходжень від сільського господарства та харчової промисловості до СБП	120.5%	87.6%	87.9%	Na	Na

Джерело: оцінка ІЕД; Примітки: * - прогн.; ** - заплановані; Na – немає даних

Чималі податкові пільги порівняно із іншими секторами, що навіть перевищують бюджетні видатки, напевно передбачали певну компенсацію нестачі коштів в самому бюджеті. Як свідчить Таблиця І.1 протягом останніх декількох років податкові видатки не опускались нижче позначки в 3 млрд. грн. щорічно, тоді як підприємства автомобільної, авіаційної, суднобудівної, космічної та металургічної промисловості разом отримали тільки 0.9 млрд. грн. за період 2001-2003рр. Значна частина податкових витрат України не підпадає під обов'язання СОТ щодо зменшення обсягу внутрішньої підтримки, що фактично означає відсутність зовнішнього чинника задля їх усунення. Оскільки аграрне лоббі є доволі сильним в Україні, дуже ймовірно що податкові пільги існуватимуть й надалі. З іншого боку, як свідчить Таблиця І.1, сільське господарство вносить до бюджету набагато менше коштів ніж отримує з нього⁴, що певною мірою створює нерівномірний податковий тягар на українську економіку. З економічної точки зору, бюджетна підтримка повинна посилювати політику уряду по збільшенню продуктивності та конкурентноздатності сільського господарства та

¹ Проте, обсяг загальної підтримки є значно вищим для України, оскільки значні нефіскальні заходи також надають вигоду вітчизняним аграрним виробникам. Високі імпортні тарифи захищають вітчизняних виробників від іноземних конкурентів. Також існують певні нетарифні заходи, що часто є непрозорими та викривляючими для виробництва та торгівлі. Наприклад, цукрова квота та привілейоване постачання факторів виробництва аграрним виробникам може слугувати прикладом цьому.

² Податкові видатки охоплюють податкові пільги, податкову заборгованість та списання податкової заборгованості

³ Zorya, S. (2005): Reforming Agricultural Support. In: Meyers, W., et al (eds): Refocusing Agricultural and Rural Development Policies in Ukraine: action Plan for the Road Ahead. Washington, DC: USAID. p. 18 <www.dec.org/pdf_docs/PNADD.pdf>

⁴ Більше того, податкові надходження від всього агропродовольчого сектору не достані, щоб покрити бюджетні видатки на АПК.

маркетингового ланцюжка. Якщо розподіл бюджетних коштів не відбувається за принципом ефективності бюджетної підтримки та домінується впливом певних люої в певних підсекторах, то вплив бюджетної підтримки може стати негативним. Покладаючись головним чином на різноманітні виробничі субсидії уряд неявно ігнорує ефективність та продуктивність як ціль аграрної політики. Натомість, уряд переслідує мету самозабезпеченості⁵ за рахунок зростання обсягів виробництва використовуючи чималі субсидії, імпортні тарифні та нетарифні обмеження. Неявно політики намагаються зберегти існуючі структури с.г. підприємств та процедури розподілу допомоги та податкових пільг виробникам. Бюджетна підтримка побудована таким чином, щоб стимулювати вилікотоварне виробництво, для яких набагато простіше отримати фінансову допомогу з бюджету ніж, наприклад, для приватних фермерів. Також аграрні політики неявно покладаються на с.г. виробників у наданні соціальних послуг в сільській місцевості та їхній розвиток, що гальмує структурні реформи в секторі.

БЮДЖЕТНІ ВИДАТКИ НА СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ТА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

В цій частині ми розглядаємо витрати Державного Бюджету України⁶ на сільське господарство та сільські території. Таблиця 1.1 перераховує всю множину бюджетних витрат, згрупованих окремо по видатках Міністерства аграрної політики (МАП) та інших міністерств (ІМ). Потім ми згрупували видатки МАП в декілька підгруп, як це записано в законі України "Про Державний бюджет України" (наприклад, "Фінансова підтримка виробництва продукції рослинництва та тваринництва") або відповідно до певного критерію (наприклад, "Освіта та навчання"). Далі ці підгрупи згруповані відповідно до їхнього впливу на виробництво та торгівлю, а саме викривляючий або ж невикривляючий вплив. Такий розподіл, взагалі кажучи, відповідає класифікації СОР заходів внутрішньої підтримки, таким чином розподілений на дві широкі категорії: заходи "жовтої скриньки" та "зеленої скриньки". "Виробничі субсидії" в цьому звіті відповідають заходам "жовтої скриньки", в той час як інші дві групи (а саме "Заходи зростання" та "Інші заходи") відповідають (за деякими винятками) заходам "зеленої скриньки". Видатки інших міністерств попадають до "Заходів зростання", тобто попадають до зеленої скриньки класифікації СОР.

Як показує Таблиця 1.1 обсяг загальних бюджетних видатків на сільське господарство (ЗБВ) зріс із 1,47 млрд. грн. в 2002 році до запланованих 6,68 млрд. на 2006 рік. Водночас частка ЗБВ в загальних бюджетних видатках зросла (хоча і нестабільно) з 3.3% до 4.9% протягом 2002-2006 рр. Якщо ми порівнюємо динаміку обох показників витрат до рівня 2002 року, то загальні бюджетні видатки зросли в 3,1 рази, тоді як ЗБВ на сільське господарство зросли в 4.5 рази протягом того ж самого періоду. Співвідношення між податковими надходженнями від сільського господарства та ЗБВ свідчить про те, що сільськогосподарський сектор отримує майже в двічі більше ніж отримує з нього, що разом із значними податковими видатками створює дизбаланс податкового навантаження на економіку України, таким чином потенційно зменшуючи конкурентноздатність всієї економіки.

Також спостерігається преваліювання витрат МАП в ЗБВ, на рівні більше 90%. Варто зауважити, що хоча ця цифра є дещо меншою для 2005 та 2006 років, все ж таки це запланованні цифри, тоді як для 2002-2004 рр. Таблиця 1.1 надає фактичні цифри. Така мала частка витрат Інших міністерств в ЗБВ відображує, напевно, неявне припущення уряду що МАП, на додаток до аграрної політики, повино піклуватися за широкий спектр питань розвитку сільських територій, як наприклад соціальні послуги, інфраструктура, освіта тощо. Проте це має бути головним чином завданням інших міністерств.

⁵ Дуже часто українські політики розуміють продовольчу безпеку як продовольчу самозабезпеченість, таким чином аргументуючи на користь збільшення виробництва, але ігноруючи ефективність та конкурентноздатність.

⁶ Через різні міністерства, наприклад Міністерство аграрної політики(МАП), Міністерство фінансів, Державний комітет по земельним ресурсам тощо.

Table 1.1

Бюджетні видатки на сільське господарство, млн. грн.

	2002	2003	2004*	2005	2006**
Програми МАП (у % до ЗБВ):	95.7%	91.4%	91.1%	90.4%	78.3%
Виробничі субсидії (у % до ЗБВ):	22.1%	21.4%	32.8%	34.89%	38.40%
Фінансова підтримка виробництва продукції рослинництва та тваринництва:	73.9	236.2	421.0	689.5	1,992.5
<i>Доплата за продані на забій та пеперобку молодняк ВРХ підвищених вагових кондицій, кондиційні свині та кури-бройлери</i>	Na	174.0	338.0	553.5	745.0
Фінансування закладення та догляду за молодими садами, виноградниками, ягідниками та молодими хмільниками	111.2	151.3	109.1	175.0	227.7
Фінансова підтримка підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення короткострокових та довгострокових кредитів	119.6	74.8	141.5	350.0	260.0
Часткова компенсація витрат сільськогосподарських підприємств з посіву ярих та озимих зернових культур	Abs	Abs	247.9	Abs	Abs
Фінансова підтримка фермерських господарств	4.5	13.4	1.1	27.3	28.0
Часткова компенсація вартості мінеральних добрив вітчизняного виробництва	Abs	40.0	109.6	Abs	0.0
Часткова компенсація вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва	15.7	18.3	36.2	270.0	32.0
Здійснення фінансової підтримки розвитку підприємств молочної переробки	Abs	Abs	Abs	10.0	4.0
Заходи розвитку (у % до ЗБВ):	65.0%	47.0%	51.6%	54.5%	53.3%
Розвиток сільських територій	8.7	42.4	24.3	23.1	24.4
Дослідження та розвиток	161.5	66.5	77.9	143.1	154.5
Освіта та навчання	382.9	490.8	619.8	913.5	1,041.7
Державні запаси	19.2	13.5	50.0	25.9	10.0
Заходи по боротьбі зі шкідниками та хворобами	4.9	7.0	9.9	20.0	30.0
Контроль якості та безпеки продовольчої продукції	297.5	370.0	471.0	585.0	704.0
Дорадницькі та консультативні послуги	1.8	6.3	8.6	8.1	10.0
Здешевлення вартості страхових премій (внесків)	0.0	0.0	0.0	54.0	10.0
Земельні ресурси	0.2	5.6	10.4	15.0	5.0
Програми селекції в:					
<i>Тваринництві</i>	13.9	76.6	112.8	124.0	110.0
<i>Рослинництві</i>	11.7	41.7	42.8	103.3	104.7
<i>Рибництві</i>	0.3	1.3	2.0	6.5	6.8
Інші заходи:					0.0
Допомога у випадку стихійного лиха	2.3	695.3	67.3	20.0	25.0
Охорона навколишнього середовища	29.2	44.6	61.1	81.8	109.6
Інші:	150.4	189.2	336.6	315.6	340.1
<i>Адміністративні витрати</i>	7.9	50.8	59.2	80.3	101.2
Програми інших міністерств (у % до ЗБВ):	4.3%	8.6%	8.9%	9.6%	21.7%
Розвиток сільських територій	2.4	86.5	104.3	170.3	1,075.3
Освіта та навчання	47.7	71.6	102.9	121.0	103.7
Програми селекції	1.3	13.0	11.5	12.3	13.9
Земельна реформа	3.5	35.7	28.2	62.7	154.7
Обсяг загальних бюджетних видатків на с.г. (ЗБВ)	1,473.1	2,827.8	3,250.5	4,379.1	6,678.5
Частка ЗБВ у загальних видатках Держ. Бюджету	3.3%	5.0%	4.1%	3.7%	4.9%
Частка ЗБВ у ВВП	0.7%	1.1%	0.9%	1.0%	1.3%
Відношення податкових надходжень від с.г. до ЗБВ	113.5%	45.5%	50.8%	Na	Na
Відношення податкових надходжень від с.г. та харчової промисловості до ЗБВ	395.6%	203.5%	189.2%	Na	Na

Джерело: оцінки ІЕД на основі звіту Казначейства про виконання Державного Бюджету України 2000-2004рр. Та закону України "Про Державний Бюджет України" (2005-2006рр.); Примітки: * - цифри на 2000-2004рр. є фактичними бюджетними видатками; ** - цифри на 2005-2006рр. є запланованими; Abs - програма відсутня; Na - немає даних;

Таблиця 1.2

Рівень виконання вибіркового бюджетних програм для сільського господарства, % від запланованих

	2000	2001	2002	2003	2004
Виробничі субсидії:					
Фінансова підтримка виробництва продукції рослинництва та тваринництва	87.86	45.86	62.90	99.03	98.03
Фінансування закладення та догляду за молодими садами, виноградниками, ягідниками та молодими хмільниками	131.52	91.85	79.89	97.30	77.92
Фінансова підтримка підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення короткострокових та довгострокових кредитів	28.53	46.40	79.63	99.71	74.39
Фінансова підтримка фермерських господарств	100.00	50.17	37.61	99.49	8.70
Заходи зростання:					
Розвиток сільських територій	-	-	21.56	99.92	97.32
Дослідження та розвиток	-	-	74.11	87.12	85.08
Освіта та навчання	-	-	88.49	93.03	93.37
Державні запаси	-	100.00	46.79	45.13	71.43
Заходи по боротьбі зі шкідниками та хворобами	89.27	40.61	60.38	99.99	98.77
Контроль якості та безпеки продовольчої продукції	100.47	75.44	86.00	93.91	93.00
Дорадницькі та консультативні послуги	-	-	67.54	85.44	93.40
Земельні ресурси	95.17	79.25	3.33	99.29	86.35
Програми селекції в:					
<i>Тваринництві</i>	64.68	67.04	23.71	99.72	91.00
<i>Рослинництві</i>	51.55	65.67	39.52	99.71	80.80
<i>Рибництві</i>	95.34	47.63	26.15	100.00	70.29
Інші заходи:					
Допомога у випадку стихійного лиха	99.98	76.51	34.09	97.42	96.14
Охорона навколишнього середовища	-	-	65.51	99.24	92.39

Джерело: оцінки ІЕД на основі звіту Казначейства про виконання Державного Бюджету України 2000-2004рр. Та закону України "Про Державний Бюджет України" (2005-2006рр.);

Аналізуючи заплановане та фактичне виконання ЗБВ протягом декількох років можна помітити деякі важливі факти, що викривають проблеми із бюджетним плануванням. Існування певної програми на порядку денному уряду є нестабільним та їй бракує тривалості. Це означає, що український уряд та МАП зокрема не мають довготермінової стратегії використання бюджетних коштів на підтримку сільського господарства та розвиток сільських територій. Це, в свою чергу, означає, що Україна ще не має офіційно затвердженої стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій. Бюджетні програми часто недофінансовуються (особливо це було 2000-2002рр., див. Таблиця 1.2) та кошти нерівномірно розподіляються протягом всього року, надаючи лише біля 5% ЗБВ в першому кварталі, але вже більше 50% в останньому (наприклад 39% ЗБВ в грудні). Така ситуація означає відсутність стратегії, а непостійний характер видатків ускладнює довготермінове планування інвестицій в секторі, а також збільшує ризики для підприємців.

Структура ЗБВ, що повторює класифікацію СОТ заходів внутрішньої підтримки, суттєво не змінилась протягом останніх 5 років, та тяготеє до виробничих субсидій. Як показує Таблиця 1.1, Виробничі субсидії (або заходи жовтої скриньки) зросли з 22.1% до майже 39% ЗБВ. З іншого боку Заходи розвитку (є частиною заходів зеленої скриньки) займають біля 50% ЗБВ. Виробничі субсидії підтримують або виробництво певної продукції (м'ясо, молоко, зерно тощо) або субсидують витрати на комерційні кредити, мінеральні добрива, техніку тощо⁷. Причиною цьому може бути те, що політики неявно (можливо за інерцією) слідуєть принципам планової економіки, замість підвищення рівня ефективності та продуктивності виробництва, віруючи в те, що субсидії зможуть допомогти в цьому. Також, збереження структури бюджетних витрат неявно передбачає збереження існуючих структур с/г підприємств та процедур надання субсидій (часто непрозорих) певним підприємствам із значним ризиком корупції. Бюджетна підтримка головним чином доступна для великих с/г виробників, для яких набагато легше отримати фінансову допомогу з бюджету ніж для приватних фермерів. Не існує на даний час рівного доступу до бюджетних коштів для великих та малих виробників.

Виробничі субсидії належать до жовтої скриньки, тому підлягають скороченню відповідно до правил СОТ. Насправді, обсяг СВП (Сукупного виміру підтримки) є дуже дискусійною темою під час переговорів України по вступу до СОТ. До цієї пори ще не має домовленостей щодо СВП. Але відповідно до попередніх результатів домовленостей існує два сценарія розвитку подій. Україна очікує отримати 1,14 млрд. дол. США СВП (1994-1996рр період взятий за базовий), тоді як США та Австралія наполягають на 265 млн. дол. США (2000-2002рр взятий за базовий період). З іншого боку обсяг виробничих субсидій в 2005 році дорівнює 287 млн. дол. США в Україні, а заплановані на 2006 рік сягають позначки 499 млн. дол. США. Варто зауважити, що виробничі субсидії складають лише частку заходів жовтої скриньки України. Наприклад, існують ще субсидії виробникам тваринницької продукції, що виплачуються із сум ПДВ отриманих переробними підприємствами (від продажу молочної та м'ясної продукції), що також належать до жовтої скриньки. Тобто, якщо сторони домовляться про перший сценарій (1,14 млрд. дол. США СВП), то Україна не матиме суттєвих проблем із вимогами СОТ щодо обсягу внутрішньої підтримки; з іншого боку (у випадку 499 млн. дол. США СВП) Україна вже перевищує рівень дозволеного СВП, що піддасть небезпеці вступ України до СОТ.

Значна частка Заходів зростання (або заходів зеленої скриньки) в ЗБВ безперечно є позитивним моментом. Заходи зростання тут визначаються як такі, що потенційно можуть збільшити економічну продуктивність та ефективність (наприклад, дослідження, освіта, підготовка персоналу, покращення земельних ресурсів, розвиток сільських територій тощо). Проте, ефективність цих програм в Україні знаходиться під знаком питання (див. Zoгуа (2005) за більш детальною інформацією). Наприклад, як свідчить таблиця 1.1 значна частка бюджетних коштів витрачається на освіту, науково-прикладні дослідження тощо (більше 1 млрд. грн. га 2006 рік). Проте, на сьогодні переважна більшість вітчизняних закладів освіти та науки не можуть виконувати дослідження в сфері сільського господарства відповідно до

⁷ See Appendix for more detailed program description

міжнародних стандартів. Якість освіти та знань, що отримують студенти в аграрних закладах освіти далеко відстає від міжнародних стандартів. З іншого боку Дорадчі та консультативні послуги та розвиток сільських територій отримують набагато менше ніж повинні отримувати. Вселяють певну надію плани уряду суттєво збільшити витрати на розвиток сільської місцевості на 2006 рік (більше ніж 1 млрд. грн.)

Додаток: Опис БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ НА СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

Фінансова підтримка виробництва продукції рослинництва та тваринництва

Ця програма охоплює широке коло заходів⁸: доплати за продані на забій та переробку молодняк ВРХ підвищених вагових кондицій, кондиційні свині та кури-бройлери; підтримка розвитку м'ясного скотарства; ідентифікація та реєстрація ВРХ; доплата за поголів'я вівцематок та ярок старше одного року; підтримка розвитку бджільництва, виробництва льону та конопель, виробництва продукції шовківництва тощо (головним чином часткова компенсація виробнич затрат); компенсація вартості електроенергії, що спожита с/г підприємствами для поливу с/г культур; дотації с/г виробникам за продане ними молокопереробним підприємствам екологічно чисте молоко для виготовлення спеціальних продуктів дитячого харчування. Однак, переважна більшість бюджетних коштів витрачається на дотації за продані на забій молодняк ВРХ, кондиційні свині та кури-бройлери, тобто виробники отримують додаткові спеціально встановлені розміри доплат на 1 кг живої маси тварин вагою більшою за мінімально встановлену.⁹

Фінансування закладення та догляду за молодими садами, виноградниками, ягідниками та молодими хмільниками

Ця програма забезпечує підприємства, які мають право отримувати таку підтримку, коштами на придбання виробничих ресурсів, обладнання тощо. МАП визначає перелік підприємств, які можуть отримати ці кошти на конкурентній основі.¹⁰ Ця програма використовує кошти, що надходять до бюджету України із збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства, у наступній пропорції: 70% асигнувань спрямовується на розвиток виноградарства, а 30% - на розвиток садівництва¹¹.

Фінансова підтримка підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення короткострокових та довгострокових кредитів

На початку 2001 року уряд запровадив програму часткової компенсації ставок комерційних банків за кредитами сільськогосподарським виробникам. Закон¹² встановив, що компенсація не повинна бути меншою за 50% облікової ставки НБУ. сільськогосподарські підприємства можуть отримати компенсацію короткострокових кредитів, отриманих у національній або іноземній валюті та спрямованих на

⁸ Бюлетень Рахункової палати України (2005а): Про результати перевірки використання коштів Державного бюджету України, виділених у 2003-2004 роках та I кварталі 2005 року на фінансову підтримку виробництва продукції тваринництва та рослинництва. <www.as-rada.gov.ua>

⁹ Наказ МАП та МФ № 114/239 від 31 березня 2004 року

¹⁰ Наказ МАП та МФ № 178/346 від 25 травня 2004 року; Наказ МАП № 238 від 30 червня 2004 року.

¹¹ Закон України № 587-XIV "Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства" від 09 квітня 1999р.

¹² Стаття 12, Закону України "Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 рр.", від 18 січня 2001 року.

фінансування закупівлі матеріально-технічних ресурсів та покриття виробничих витрат (паливо, корма, запасні частини, мінеральні добрива, страхові платежі тощо), а також довгострокових кредитів у національній або іноземній валюті, спрямованих на фінансування закупівлі основного капіталу.

Таблиця 1.2

Механізм часткової компенсації кредитних ставок, %

	2002	2003	2004	2005
Відсоток, що компенсується державою				
Короткострокові кредити:				
- в грн.	10-7	10-7	8	10
- в дол. США	7-5	7-5	6	7
Довгострокові кредити:				
- в грн.	10-7	10-7	14-12	14-12
- в дол. США	5-4	7-5	9-8	9-8
Відсотки по кредитах, які мають право на часткову компенсацію	до 21-18	до 21-18	До 19-18	До 21-20
Облікова ставка НБУ	9,0	7,0	8,7	9
Відсотки по кредитах комерційних банків	25	20,2	17,9	16

Джерело: Закони України "Про Державний бюджет України" на 2002-2005 років., Постанова МАП та МФ № 212/427 від 02 липня 2003 року, Постанова КМУ № 34 від 15 січня 2005 року, тощо, Бюлетень НБУ

Фінансова підтримка фермерських господарств

Це є програма мікрокредитування, відповідно до якої фермери, що на конкурсній основі отримали можливість користуватись даною програмою, отримують фінансову допомогу з Державного бюджету України через Укрдержфонд на компенсацію відсоткової ставки за кредитами комерційних банків, якщо вони використовували отримані кошти виключно для виробництва або переробки власновиробленої сільськогосподарської продукції.¹³ Взагалі, це є субсидування виробничих витрат.¹⁴

Часткова компенсація витрат сільськогосподарських підприємств з посіву ярих та озимих зернових культур

Ця програма компенсує витрати с/г підприємств з посіву ярих та озимих зернових культур. Часткова компенсація надається пропорційно до площі засіяної землі. Рішення стосовно підприємств, що мають право на компенсацію та частина площі засіяної землі, що підлягає розгляду, приймається спеціальною комісією.¹⁵

Часткова компенсація вартості мінеральних добрив вітчизняного виробництва

Уряд частково компенсує сільськогосподарським виробникам вартість вітчизняних мінеральних добрив. Виробники отримують компенсацію з державного бюджету на

¹³ Бюлетень Рахункової палати України (2002): Про результати перевірки використання коштів Державного бюджету України на державну підтримку селянських (фермерських) господарств за 1998-2001 рр. www.ac-rada.gov.ua; та Бюлетень Рахункової палати України (2005b): Про результати аналізу та перевірки ефективності використання коштів Державного бюджету на виконання цільових програм підтримки сільськогосподарських товаровиробників у 2004 році. www.ac-rada.gov.ua

¹⁴ Наказ МАП та МФ № 162/426/181 від 17 червня 2002 року.

¹⁵ Постанова КМУ № 96 від 30 січня 2004 року.

рівні 40% від вартості мінеральних добрив¹⁶. Додатково уряд встановлює мінімальні ціни на мінеральні добрива для сільськогосподарських виробників, які є нижчими від ринкових. Таким чином, виробники мінеральних добрив субсидували сільськогосподарських виробників за свій власний кошт.

Часткова компенсація вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва

Згідно цієї програми держава компенсує 30% вартості вітчизняної техніки, закупленої сільськогосподарськими підприємствами та підприємствами харчової промисловості.¹⁷ МАП надає таку компенсацію національним виробникам, які на конкурсній основі отримали мають право на її отримання.

Здійснення фінансової підтримки розвитку підприємств молочної переробки

Відповідно до цієї програми, підприємства молочної переробки можуть на конкурсній основі отримати фінансову допомогу з Державного бюджету через МАП, якщо отримані кошти використовуватимуться для оплати товарів, робіт і послуг, пов'язаних з реконструкцією та технічним переоснащенням підприємств, впровадженням сучасних технологій переробки молока та виробництва молочної продукції¹⁸.

Розвиток сільських територій

Витрати на розвиток сільських територій включають декілька наступних державних програм, що керуються МАП: державне пільгове кредитування індивідуальних сільських забудовників; реформування та розвиток комунального господарства у сільській місцевості; розвиток фізичної культури та спорту серед сільського населення; інвестування в заклади охорони здоров'я, газифікацію, дороги тощо.

Науково-прикладні дослідження

Бюджетні витрати на дослідницьку діяльність передбачають витрати на фінансування практичних та прикладних розробок, фінансування наукової частини державних, міжгалузевих та галузевих програм, фундаментальних досліджень наукових установ як загального характеру, так і щодо окремих товарів.

Освіта та навчання

Витрати на навчання передбачають витрати на утримання вищих закладів освіти 1 та 2 рівнів акредитації, закладів освіти 3 та 4 рівнів акредитації, закладів післядипломної освіти 3-4 рівня акредитації (академії, інститути, центри підвищення кваліфікації). Також ця група охоплює витрати на підвищення кваліфікації, перепідготовку та надання пільгових державних кредитів на підготовку кадрів агропромислового комплексу тощо.

Програми селекції

Державні кошти надаються відповідно до програм селекції в рослинництві та тваринництві, а також в рибництві. Сільськогосподарські виробники та установи

¹⁶ Власні розрахунки, що базуються на Постанові КМУ № 1046 від 12 серпня 2004 року та згідно Наказу МПП № 18 від 20 січня 2004 року.

¹⁷ Постанова КМУ № 959 від 28 липня 2004 року.

¹⁸ Постанова КМУ № 1125 від 30 листопада 2005.

можуть отримати часткову або повну компенсацію витрат за закуплені або продані генетичні ресурси, а також за накладні витрати в селекції¹⁹

Державні запаси

Бюджетні кошти за цією програмою передбачаються на фінансування закупівлі та зберігання насіння культур (зернові, бобові, соняшник, цукровий буряк, кукурудза тощо) для задоволення попиту в регіонах, що не виробляють таких видів насіння, а також в результаті пошкоджень через несприятливі кліматичні умови.²⁰ Також, відповідно до законодавства України²¹, деякі державні установи є відповідальними за закупку с/г продукції в державний резерв (наприклад, ДАК "Хліб України", Аграрний фонд, та Деркомрезерв). Але їхня діяльність в першу чергу націлена на цінову стабілізацію на рику через ринкові втручання або заставні закупівлі.

Заходи по боротьбі зі шкідниками та хворобами

Програми цієї категорії направлені на превентивні заходи проти розповсюдження, локалізацію та ліквідацію інфекційних захворювань тваринного походження, особливо небезпечних шкідників та карантин²².

Дорадництво та консультаційні послуги

Дорадницькі та консультаційні послуги переважно не отримують належної уваги в Україні (в даній класифікації представлені лише державними виставковими заходами тощо) і, таким чином, отримують незначну частину коштів.

Контроль якості та безпеки продовольчої продукції

Ця група охоплює загальні послуги з перевірок відповідності нормам якості та безпеки продовольчої продукції, стандартизації, а також протиепізоотичні заходи. Витрати уряду на послуги з проведення перевірок враховують витрати на утримання установ державної ветеринарної медицини, державних насінневих інспекцій, державних хлібних інспекцій.

Земельні ресурси

Витрати на земельну реформу передбачають витрати на розробку нового земельного законодавства, реєстрацію землі, кадастрові огляди, визначення якості землі і фінансування її агрохімічної паспортизації.

¹⁹ Бюлетень Рахункової палати України (2005b): Про результати аналізу та перевірки ефективності використання коштів Державного бюджету на виконання цільових програм підтримки сільськогосподарських товаровиробників у 2004 році. www.ac-rada.gov.ua. Бюлетень Рахункової палати України (2001): Про результати перевірки та аналізу використання бюджетних коштів, виділених у 2000 році Міністерству аграрної політики України на протиепізоотичні заходи та на використання Державних програм селекції в рослинництві і тваринництві. www.ac-rada.gov.ua; Наказ МАП № 123 від 14 травня 2001 року; Закон України "Про державну програму селекції в тваринництві", № 1517-15 від 19 лютого 2004 року; Наказ МАП та МФ № 94/23/210 від 22 березня 2004 року

²⁰ Наказ МАП та МФ № 12/71 від 23 січня 2003 року.

²¹ Закон України "Про стимулювання розвитку сільського господарства на 2001-2004 рр." від 18 січня 2001 року; Закон України №1877-IV "Про державну підтримку сільського господарства України" від 24 червня 2004 року.

²² Закон України № 180 "Про захист рослин" від 14 жовтня 1998 року; Постанова КМУ № 181 від 13 лютого 1999 року;

Допомога у випадку стихійного лиха

Ця група платежів охоплює виробників, що знаходяться в особливо несприятливих регіонах,²³ підприємствам, що постраждали від несприятливих кліматичних умов в 2003 році,²⁴ допомога в разі стихійного лиха²⁵ тощо.

Охорона навколишнього середовища

Витрати на охорону навколишнього середовища враховують виплати, що надаються в межах чітко визначених урядових програм, наприклад охорона та ефективне використання лісів та водних ресурсів тощо.

Інші

Підгрупа "Інші" охоплює решту бюджетних витрат, що не увійшли до перерахованих вище підгруп (в тому числі й адміністративні витрати на МАП).

Автор: Олег Нів'євський

Київ, Січень 2006

²³ Наказ МАП та МФ № 60/138 від 27 лютого 2002 року.

²⁴ Постанова КМУ № 410 від 31 березня 2003 року.

²⁵ Постанова КМУ № 923 від 19 червня 2003 року.